

**Ahmed b. Hüseyin b. Şeyh el-Harakânî, Destûrû'l-cumhûr fî menâkıbı Sultânî'l-ârifîn Ebû Yezîd Tayfûr
(nşr. Muhammed Takî Dânişpejûh- İrec Efşâr),
Tahran: Mîrâs-ı Mektûb, 1388 hş./ 2009, 54+476 s.**

Necdet TOSUN*

Tasavvuf tarihinin önemli şahsiyetlerinden biri olan Bâyezîd-i Bistâmî (ö. 234/848) hakkında Ahmed b. Hüseyin b. Şeyh Harakânî tarafından hicrî VIII. (m. XIV.) asırda Farsça olarak kaleme alınan *Destûrû'l-cumhûr fî menâkıbı Sultânî'l-ârifîn Ebû Yezîd Tayfûr* isimli eser iki değerli araştırmacının tahkiki ile Tahran'da yayınlanmıştır.

Eserin bilinen dört yazma nüshasından ikisi Taşkent'te, biri İslamabad'da, bir diğeri de Lahor'da bulunmaktadır. Nâşirler Lahor nüshası dışındaki üç nüshaya ulaşabilmiş ve bunları mukâyese ederek eseri yayınlamışlardır. Yazarın hayatı hakkında bilgi bulunamamış ise de, nisbesinden Harakânî olduğu anlaşılmaktadır. Eserde İlhanlı devleti hükümdarı Olcaytu'dan (idaresi: 703-716/1304-1316) bahsedilmiş olması ve yazma nüshalardan birinde eserin 730/1330 senesinde tamamlandığının söylenmesi dikkate alınarak müellifin hicrî VIII. yüzyılda yaşadığı tahmin edilmektedir.

Eser üç mukaddime, yedi bâb (bölüm) ve bir hâtimedden oluşur. Üç mukaddimedede Bâyezîd Bistâmî'nin doğumu, eşi ve çocukları ile İslâmî ilimlere hâkim bir âlim olduğu anlatılır. Eserin temel yedi bâbında ise şu konular ele alınmıştır:

Bâyezîd'in anne, baba ve kardeşleri.

Bâyezîd'in hizmet ettiği şeyhler.

Bâyezîd'in vaaz ve nasihat türü sözleri ile mânevî hâlleri ve kerâmetleri.

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (ntosun@hotmail.com).

Bâyezîd'e sorulan sorulara onun verdiği cevaplar.

Bâyezîd'in mirâcı, münâcâtı ve duâları.

Bâyezîd'in vefatından sonra onun yerine kimin şeyh olduğu.

Bâyezîd'in nesli ve tasavvufi halefleri.

Son bölüm, eserin ithâf edilmiş olduğu Şerefüddin Muhammed'in çocukları hakkındadır.

Bâyezîd-i Bistâmî'nin neslinden gelen Fakîh Muhammed Bûyezîdân, Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey (564-590) ile görüşmüş olup, kızını Ebu'l-Hasan Harakânî'nin torunu Ali b. Ahmed b. Ebu'l-Hasan Harakânî'ye eş olarak vermiştir (s. 352). Bu durum iki meşhur sûfî âile (Bistâmîler ve Harakânîler) arasında akrabalık bağlarının kurulmasına sebep olmuştur. Eserin müellifi de "Harakânî" nisbesini taşıdığına göre, bu âileleri yakından tanıdığı, belki de akraba olduğu anlaşılmaktadır. Bistâm ve Harakân, bugün İran'da birbirine yakın iki kasabadır. O bölgede yaşayan müellif, hem Bâyezîd Bistâmî, hem de Bâyezîd'in halefleri hakkında mühim bilgiler aktarmaktadır.

Eserdeki önemli rivâyetlerden biri, İran'daki İlhanlı (Moğol) hükümdarı Olcaytu'nun, Bâyezîd-i Bistâmî'nin 13. kuşaktan torunu ve Bistâm'da şeyh olan Radiyyüddin Fazlullah'a h. 700 (1300) yılının başlarında mürid olmasıyla ilgili bilgilerdir. Olcaytu bu şeyhin elinden hırka giymiş, şeyhin ricası üzerine Bâyezîd'in kabri civarına bir hânkâhı da kapsayan üç binâ inşa ettirmiştir (s. 363). Olcaytu, bu şeyhe baba, onun oğlu ve halefi Şerefüddin Muhammed b. Fazlullah Bâyezîdî'ye de kardeş diye hitap edermiş (s. 379).

Müellifin, eserini hazırlarken faydalandığı kaynaklardan bazıları şunlardır: Abdülkâhir Sühreverdî, *Âdâbü'l-mürîdîn*; Minhâcüddin Nesefî, *Târîh-i Minhâcüddîn*; İsfahânî, *Hilyetü'l-evliyâ*; Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*; Rûzbihân Baklî, *Şerh-i Şathiyât*; Sülemî, *Tabakâtü's-sûfiyye*; Sehlekî, *en-Nûr (fi menâkıbı Ebî Yezîd Tayfûr)*. Eserin altı ve yedinci bölümlerindeki (Bâyezîd'in halefleri ve halîfeleri hakkındaki) bilgiler ise başka kaynaklarda bulunmayan, müellifin şifâhî/sözlü kaynaklardan derlediği mühim bilgilerdir. Ayrıca eser, hicrî III-VIII. asırlar arasındaki Horasan bölgesinin sosyal ve kültürel hayatına ışık tutacak rivâyetler de ihtivâ etmektedir. Eserin dil özellikleri ise, klasik fars dili ve edebiyatı ile lehçeleri üzerine araştırma yapanlar için önemli bir kaynaktır.

Eserde Bâyezîd-i Bistâmî'den nakledilen bazı sözler şunlardır: Bir şahıs Bâyezîd'e "Ey Bâyezîd! Halk senin çok ibâdet ettiğini, uyumadığını ve yemek yemediğini düşünüyorlar. Oysa biz senin çok fazla ibâdet ettiğini görmüyoruz." dedi. Bâyezîd kızdı ve "Ey fakîr!", dedi, "İnsanın Allah Teâlâ'ya yaklaşması Allah'ın lütfu ile, hizmet ve ibâdeti sebebiyle değil. Allah'tan uzaklaşması da ihânet (Onun emirlerini hafife almak) sebebiyledir, gaflet ve günah sebebiyle değil." (s. 258-259).

Bâyezîd'e Hak Teâlâ'nın yolunu sordular. Buyurdu ki: "Hak Teâlâ'yı rüyamda gördüm. "Ey Allâh'ım, sana hangi yolla ulaşılır?" diye sordum. "Nefsini bırak ve gel!" diye cevap verdi (s. 270).

İbn Harakânî diye anıldığı anlaşılan müellifin (s. 345) *Destûru'l-cumhûr* isimli bu Farsça eseri, Bâyezîd-i Bistâmî ve halefleri hakkında araştırma yapanlar için en önemli kaynaklardan biridir.